

Mladi fizik.

Piše J. N.

V.

islite li, da so bili naši vojaki sramotno premagani? Kaj še! Ako je bil konec vojne takoj, ko so postali mokri, je bil zaraditega, ker so dosegli svoj namen. Sultanu so hoteli vzeti posestvo, sultanu petelinu so tudi vzeli posestvo. Izpulili so mu krasni rep, kar je Urško tako razjezilo, da jih je oblila. Kaj pa je to, če so bili mokri? Saj človek si prave bitke brez dežja niti misliti ne more.

Kaki junaki bi bili, ko bi vrgli puško v koruzo le zaradi take plohe?! Naši vojaki pa so celo napravili parado na čast boginji dežja. Z uplenjenimi peresi na klobuku so defilirali mimo gospodinje oskubljenega petelina. Pozdravili so jo in ji čestitali, da je imel njen petelin tako lepo perje. Razume se, da so morali pri tem pokazati hitro podplate. To pa ni bil beg; tekli so le iz stvarnih ozirov. Ako bi kdo le izkušal pobegniti, bi ga takoj ustrelili. Še celo na Slavka so prežali, ker se ni udeležil vojne; kakor mačka na miš, tako so oni pazili nanj. Da bi jim prišel hitro v roke, so celo postavili stražo na dvorišču. Slavko pa je prišel vseeno k meni, ker je straža zatisnila obe oči, ko je šel mimo. Takrat namreč je bil na straži njegov najboljši prijatelj Janko. Kakor vidite, so bili ti časi jako burni in nevarni, a Slavko se vseeno ni dal motiti v svojem delu, v svojih poizkusih.

„Mislil sem si,“ mi reče, „da poznam vse, kar se more poznati o elektriki. Po večkratnih poizkusih sem pa nekaj opazil, česar si ne morem razlagati.“

Močno je obdrgnil pečatni vosek in ga približal elektroskopu.

„Glejte! Čeravno se ne dotikam obroča, so listki razkoračeni in se razkoračijo tembolj, čimbolj približujem palico obroču, ko jo pa odstranim, zopet padejo. Elektroskop postane, kakor vidite, na ta način električen, pa le za toliko časa, dokler je v bližini električno telo. Dolgo sem premišljal o tem, a do zadovoljive razlage nisem mogel priti.“

„Do kake razlage si pa prišel?“ ga vprašam, ker me zanima vedeti, kako si mlad človek izkuša ustvarjati pojme.

„Mislil sem si,“ mi začne razlagati, „da skoči elektrika od palice nevidno na elektroskop, od katerega pa zleze po zraku nazaj na palico, ko se ta oddalji; palica bi tedaj vlekla elektriko za seboj. Ta razlaga mi pa ne ugaja, ker si potem ne morem misliti, kako ostane elektrika na elektroskopu, če se ga dotaknem s palico.“

„Prav je, da nisi zadovoljen z njo. Kakor hitro nasprotuje razlaga kaki prikazni, se jo mora ovreči in na njeno mesto postaviti novo, boljšo. Da dobimo pa pripravno razlago, moramo napraviti še nekaj poizkusov. — Glej, elektroskopovi listki so razkoračeni, ker držim blizu električno palico. Kakor hitro se pa s prstom dotaknem obroča, padejo listki. Ne pomeni li to, da je ušla elektrika iz elektroskopa?“

„Da!“ mi je pritrnil.

„Pazi sedaj!“ sem nadaljeval. „Dasiravno sem odstranil prst in dasiravno držim električno palico še vedno na tistem mestu, nočejo iti listki narazen. Ali ni to čudno?“

„Res je čudno,“ mi je zopet pritrnil.

„Sedaj pa odstranim električno palico. Kaj vidiš?“

„Vidim, da so se listki razkoračili. Odkod je pa dobil elektroskop elektriko?“ vpraša.

Namesto da bi mu odgovoril, sem vzel še drugi elektroskop in v obroč vsakega sem vodoravno vtaknil kovinsko palico. Elektroskopa pa sem postavil drug poleg drugega, tako da sta se palici, stoječi v premi črti, dotikali in na ta način tvorili pravzaprav eno dolgo palico.

„Približaj sedaj prostemu koncu ene palice pečatni vosek,“ mu rečem. „Vidiš, listki obeh elektroskopov gredo narazen, kakor hitro pa odstraniš pečatni vosek, padejo zopet skupaj. Ako odstranim drugi elektroskop, preden odstraniš vosek od prvega, ostaneta oba električna. Kake vrste je pa njih elektrika? Da to zvem, hočem približati palici vsakega elektroskopa pečatni vosek. Listki prvega elektroskopa zlezejo skupaj, listki drugega se pa še bolj razkoračijo. Kaj pomeni to?“

„To pomeni, da je elektrika v enem elektroskopu drugačna od elektrike v drugem; v enem je pozitivna, v drugem pa negativna,“ mi odgovori mladi učenjak.

„Prav praviš. V katerem elektroskopu pa je pozitivna elektrika?“

„V prvem,“ mi odgovori, „ker padajo listki skupaj, ko približate elektroskopovi palici negativno električni pečatni vosek.“

„Res je! V tem slučaju padejo listki skupaj, ker teče pozitivna elektrika proti negativni na pečatnem vosku, ki bi se rada združila z njo. Ravno narobe je pa z elektriko v drugem elektroskopu. Ona se hoče, kolikor ji je mogoče, odstraniti od voska. Pazi sedaj! Kaj se pripeti, ko postavim elektroskopa v prvotno ležo?“ ga vprašam.

„Listki obeh elektroskopov so padli, oba elektroskopa sta postala neelektrična,“ mi odgovori.

Ponovil je še večkrat te poizkuse, in ko sem videl, da se je dobro prepričal o istinitosti teh prikazni, sem ga vprašal, če mi jih zna razlagati.

„Upam,“ mi odvrne in začne razlagati: „Kakor se vidi, postanejo elektroskopi neelektrični, če se provzroči, da se negativna elektrika enega elektroskopa združi z enako množino pozitivne elektrike drugega.“

„Kako si pa spoznal, da je imel vsak elektroskop enako množino elektrike?“ ga prekinem.

„No, iz razstoja listkov, ki je bil pri obeh elektroskopih enak,“ se začudi, da sem ga to vprašal.

„Neelektrično telo,“ je nadaljeval, „ima tedaj obe elektriki v enakih množinah. Ako približamo neelektričnemu telesu negativno elektriko, potegne ta v svojo bližino njegovo pozitivno, negativno pa odbija. Ni li tako?“

„Tako je, da! Negativno elektriko odbija, zaradi tega se ta oddalji, kolikor mogoče, in če ji damo priliko, tudi uide v zemljo. Glej, še enkrat približam elektroskopovim palicam električni pečatni vosek; ko se dotaknem s prstom palice, padejo le listki drugega elektroskopa; listki prvega ostanejo razkoračeni. Ostala je tedaj pozitivna elektrika sama, ki se razširi po obeh elektroskopih, ko odstranim vosek. Razumeš sedaj one čudne prikazni?“

„Razumem jih, hvala lepa. Sedaj lahko grem!“ reče in odide.

Kmalu nato sem slišal vpitje: „Ujet je, ujet je begun! Vojaki, po orožje! Pripravite se, da ga ustrelimo, kakor smo določili.“ Skozi okno sem videl, kako so leteli vojaki od vseh strani proti nesrečni žrtvi, proti Slavku. Hotel jim je uiti, ko so ga pa vsi obkolili, se je moral vdati kruti usodi. Odvedli so ga v lopo, kjer je moral stopiti ravno na tisti sod, ki je hotel na njem — kakor so pravili — s svojimi vražami premotiti zveste vojake. Zvezali so mu roke in zavezali oči. Za deset korakov od njega so se postavili v vrsto štirje najboljši strelci; drugi pa so stopili v krog in so pazili, da se je vršilo vse pravilno. Poveljnik Petrček je strelcem ukazal nabasati puške, meriti in — ustreliti. In ko je počilo, se je Slavko zgrudil mrtev na sod.

(Dalje.)

